

Marie Elisabeth Lind (1762-1829): En slavehandlerdatter fra Christianshavn

Miriam Aurora Hammeren Pedersen

Innledning: Mysteriet Elisabeth Lind

Historie er konkret. Historie er personlig. Vi er alle knyttet til historien gjennom våre forfedre og formødre. De var *der* da det skjedde; de så og opplevde de tingene vi i dag leser om i historiebøkene, og noen ganger tok de aktivt del i hendelser som formet vår verden.

Slektsforskning har vært min viktigste hobby i mange år, og jeg har opparbeidet meg betydelig erfaring med «tradisjonelle» slektsforskerkilder i Norge og Sverige og til dels i Danmark. Min tipp-tipp-tipp-tipp-tipp-oldemor Elisabeth Linds opphav har imidlertid vist seg å være en uvanlig hard nøtt å knekke. Elisabeth flyttet fra København til Bergen i 1789 eller 1790 som nygift, og ble stammor til en stor etterslekt i Norge. Hennes foreldres identitet og hennes liv som ung kvinne har imidlertid vært et komplett mysterium frem til nå, og det ser ikke ut til at det har blitt gjort noen grundige undersøkelser av hennes opphav tidligere.

I denne artikkelen vil jeg gjennomgå det som finnes av informasjon om Elisabeth, og jeg vil argumentere for at hun er identisk med en kvinne som ble døpt Marie Elisabeth Lind i København 1762 og tilbrakte sine barndomsår i Christianshavn. Marie Elisabeth Linds bakgrunn er eventyrlig og dramatisk, og fylt av menneskelig tragedie. Hennes far og bror var nemlig med på å skrive ett av de aller dystreste kapitlene i Danmarks og den moderne verdens historie. Familien Lind var slavehandlere.

Utgangspunktet

Det tidligste vi med sikkerhet vet om Elisabeth Lind er at hun gifter seg 20. august 1789 i Sankt Nikolaj kirke, København, med skipskaptein Claus Nieuwejaar,¹ født *Claus Niejahr* i Wustrow, Mecklenburg i 1752 (hans bakgrunn² er blitt klarlagt av den nederlandske slektsforskeren Martin Nieuwjaar). Elisabeth tituleres *Jfr*, det vil si jomfru, noe som forteller oss at hun ikke hadde vært gift tidligere. Lind var altså definitivt hennes pikenavn. Kort etter vielsen flytter paret til Bergen i Norge, hvor Claus hadde hatt borgerskap siden 1783.³ De får til sammen åtte barn sammen: Carl⁴ (1790), Else Cathrina⁵ (1792), Elisabeth Johanna⁶ (1794), Marie Elisabeth⁷ (1796), Eleonora Johanna⁸ (1799), Carolina Christina⁹ (1801), Hans Henrich¹⁰ (1804), samt en dødfødt datter¹¹ (1808). Alle barna ble døpt i Domkirken i Bergen. Selv stammer jeg fra Marie Elisabeth, som senere ble gift Worsøe.

Claus, Elisabeth og barna er registrert i folketellingen 1801 for Bergen,¹² og Elisabeth (her stavet *Elizabeth*) er på dette tidspunktet anslått å være 35 år gammel, altså født ca. 1766. Datteren Elisabeth Johanna døde¹³ i oktober 1795, så i 1801 er det kun fire barn i live.

Familien bor i 17. rode nummer 27. De har to tjenestepiker, 36 år gamle Maren Kirstina Wittrup og 21 år gamle Elizabeth Stephendatter.

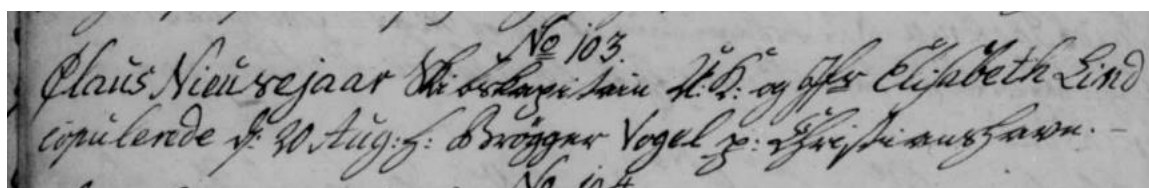
Den 26. november 1829 dør Claus Nieuwejaar, og han begravnes¹⁴ 3. desember i Domkirken. *Madame Elisabeth Nieuwejaar* dør 13. desember 1829, bare noen uker etter ektemannen. Dødsfallet meldes¹⁵ 19. desember, og hun begravnes¹⁶ i Domkirken 21. desember. Elisabeth sies da å være 65 år gammel, altså født ca. 1764. Det holdes felles skifte¹⁷ etter paret i 1831, men skifteprotokollen inneholder dessverre ingen informasjon om Elisabeths opphav eller slektninger.

Det blir hevdet¹⁸ at Elisabeth Lind var født i København. Denne påstanden florerer i en rekke slektstrær på internett,¹⁹ men ingen steder oppgis det noen kilde for den. Jeg er usikker på om det er en antagelse basert på at det var i København hun giftet seg med Claus Nieuwejaar, eller om det faktisk finnes kilder som jeg ikke har hatt tilgang til hvor det er dokumentert at Elisabeth var født i København. For å finne Elisabeths opphav bør vi uansett begynne våre undersøkelser på det stedet hvor hun først dukker opp, og det er nettopp i København.

Et lite sidespor er imidlertid påkrevd aller først. Elisabeth og Claus flytter til Bergen kort etter vielsen i 1789. *Kan Elisabeth opprinnelig ha vært fra Bergen?* Ingenting i de kildene jeg har hatt tilgang til – og her tenker jeg først og fremst på barnas dåpsoppføringer – tyder på at Elisabeth hadde noen forbindelse til noen Lind-familie i Bergen. Den fullstendige mangelen på faddere ved navn Lind tyder tvert imot på at det *ikke* var noen slik kobling. Jeg har heller ikke funnet noen Elisabeth Lind døpt i Domkirken i Bergen (som var vår Elisabeths eneste kirke etter at hun ble gift) f.o.m. 1764 t.o.m. 1766. Vi kan altså med stor sikkerhet konkludere med at Elisabeth ikke var innfødt bergenser. Hun flyttet høyst sannsynlig til Bergen utelukkende på grunn av ektemannens forretningsvirksomhet der.

Løsningen på gåten

Vi beveger oss så over havet til København. Finnes det noen spor i Elisabeths vielsesoppføring som kan lede oss i retning av hennes bakgrunn og foreldre? Vielsen den 20. august 1789 er den tidligste sikre kilden vi har til Elisabeths liv, og dermed den viktigste kilden i jakten på hennes opphav. Slik ser den faktiske vielsesoppføringen ut i kirkeboken for Sankt Nikolaj kirke 1785-1805, side 47:

Claus Nieuwejaar Skibskapitain U:K: og Jfr Elisabeth Lind copulerede d: 20 Aug: f: Brøgger Vogel z: Christianshavn.

Vi har altså kun navnet på brudeparet og deres forlover, en brygger ved navn Vogel i Christianshavn. Denne Vogel må være identisk med *Johan David Vogel* (1760-1829),²⁰ som startet bryggeri i Christianshavn i 1788 og senere engasjerte seg i handel på Vestindia som slaveskipsreder.²¹ En undersøkelse av Vogels omgangskrets avslører noe svært interessant: Ved folketellingen i 1801 har han en familie boende til leie,²² en skipskaptein ved navn *Jens*

Lind og hans kone, barn og tjenerskap (inkludert en «Neger Tiener» ved navn Petrus!). Jens Lind anslås å være 36 år gammel og er dermed jevngammel med vår Elisabeth.

Både vår Elisabeth Lind og denne Jens Lind har altså en tett kobling til bryggeren Johan David Vogel.²³ Dette er første gang vi har funnet en annen Lind med forbindelse (om enn indirekte) til vår Elisabeth. Det er lite sannsynlig at dette er tilfeldig; Jens er høyst trolig en slektning av Elisabeth. Hva kan vi så finne ut om ham?

Til vårt hell viser det seg at kaptein Jens Lind er en ganske kjent personlighet. Pedersen (1998: 9) gir oss informasjon om Jens Linds familiebakgrunn basert på informasjon i borgerskapsprotokollene for Jens og hans far. Jens ble døpt i Vor Frelser kirke i København den 31. juli 1764, og var ifølge Pedersen sønn av Hendrich Jensen Lind og Anna Dothea Olufsdatter. I den originale dåpsinnførselen²⁴ står faren oppført som styrmann *Hans* Jensen Lin, ikke Hendrich. Dette må imidlertid være en skrivefeil fra prestens side, med mindre hans fulle fornavn var Hans Hendrich (morens navn er korrekt oppgitt: Anna Dorethea Olsdatter). Fem år senere, 26. april 1769, blir Jens' bror Clemens døpt²⁵ i Vor Frelser kirke, og denne gangen kalles faren ved sitt rette navn, styrmann *Henrich Lin*.²⁶ Jens konfirmeres²⁷ 26. april 1778 i Sankt Petri tyske kirke, hvor han kalles Jens Heinrich Lind.²⁸ Valget av kirke kan tyde på at familien var tyskspråklig, noe som er interessant for oss ettersom vår Elisabeth Lind var gift med en tysk mann.

Styrmann Henric Jensen Lin og Anna Dorethea Olsdatter Lind gifter seg i Vor Frelser den 2. september 1761.²⁹ Det ser med andre ord ut til at Anna både var født *Lind* og gift *Lin(d)*. Kanskje var hun og Henric i slekt? Vielsen er den hittil tidligste kilden jeg har funnet om paret, og jeg vet foreløpig svært lite om deres opphav og videre familie.

Hva er vår Elisabeth Linds kobling til denne familien Lin(d)? Elisabeth er omtrent jevngammel med Jens og Clemens, og det er nærliggende å anta at hun var deres søster. Norske kilder antyder at Elisabeth var født mellom ca. 1764 og ca. 1766. Henric Lin(d) og Anna Dorethea doper ingen datter ved navn Elisabeth i Vor Frelser kirke i årene mellom Jens (1764) og Clemens (1769). Elisabeths alder ble imidlertid skrevet ned i 1801 og 1829, mange år etter at hun ble født, og det er på ingen måte sikkert at disse aldersangivelsene er nøyaktige. Henric og Anna Dorethea gifter seg i 1761. Det er altså tre år mellom vielsen og Jens' dåp. Kan Elisabeth være født *før* Jens?

Styrmann Henric Lind og Anna Dorthe Olufsdatter doper faktisk en datter *Marie Elisabeth* den 19. juni 1762 i Vor Frelser kirke.³⁰ Jeg mener det er så godt som sikkert at denne piken er identisk med vår Elisabeth Lind,³¹ og at aldersangivelsene fra de norske kildene i 1801 og 1829 dermed er to til fire år feil. Dersom Marie Elisabeth Lind er identisk med vår Elisabeth Lind, vil det være en perfekt forklaring på sistnevntes forbindelse med Johan David Vogel (og dermed Jens Lind). I tillegg passer det med den gjengse antagelsen om at vår Elisabeth var født i København. Fornavnet Marie passer også svært godt med navnet på vår Elisabeths datter Marie Elisabeth Nieuwejaar, *hennes* datter Marie Elisabeth Schultz Worsøe, og *hennes* datter Marie Elisabeth Ellefsen.³² Vi aner her en oppkallingstradisjon med utgangspunkt i Marie Elisabeth Lind.¹ I tillegg kan navnet på vår Elisabeth Linds sønn nummer to, Hans

---

¹ Det er verdt å merke seg at vår Elisabeth Linds datter Marie Elisabeth Nieuwejaar og oldebarnet Marie Elisabeth Ellefsen begge brukte *Elisabeth* til daglig (og ikke Marie/Maria). Dette kommer klart frem av kirkebøkene: Førstnevnte kalles *Elisa Worsøe* i 1848 og *Elise Worsøe* ved begravelsen i 1869, og sistnevnte har navnet *Elisabeth* understreket i dåpsoppføringen i 1849.

Henrich, tyde på en oppkalling etter morfaren Henric Lind (hans fulle fornavn *kan* ha vært Hans Henric, jf. Jens Linds dåpsoppføring i 1764), en antagelse som også indirekte støttes av at Elisabeths eldste sønn Carl var oppkalt etter sin farfar.

Ifølge Pedersen (1998: 9) var Jens Lind født i Christianshavn. Dette området var på 1760-tallet en del av Vor Frelser sogn, og ettersom Henric Lin(d) nevnes som styrmann i 1761 og 1762 er det svært sannsynlig at familien bodde i Christianshavn allerede da Marie Elisabeth ble født i 1762. Vi kan med andre ord anta at Marie Elisabeth ble født i Christianshavn.

Oppsummering: Elisabeth Lind (antatt født ca. 1764-66, muligens i København) er høyst sannsynlig identisk med *Marie Elisabeth Lind* (født 1762 i Christianshavn, København), datter av styrmann *Henric Jensen Lin(d)* og hans kone *Anne Dorethea Ol(uf)sdatter, født Lind*.

En slavehandlerfamilie

Vi finner en skipsmand Jens Jensen Lind i kirkebøkene for Vor Frelser kirke; han var gift med Mette Catharina Olufsdatter,³³ og de døper flere barn på 1750-tallet.³⁴ Denne Jens kan være identisk med den Jens Lind som er dokumentert som kaptein på flere lengre skipsreiser på 1760-tallet.³⁵ Jens Jensen Lind kan ha vært en eldre bror av vår Henric, og i så fall er han det tidligste medlemmet av familien Lind jeg har funnet kilder på.

Når Henric Jensen Lin(d) gifter seg med Anne Dorethea i 1761, kalles han og kona «unge folk». Antagelig var de født på 1730-tallet, eller kanskje så sent som 1740-41, og vi kan dermed anta at Henric startet sin karriere til sjøs en gang på begynnelsen eller midten av 1750-tallet. Han nevnes som styrmann i 1761, 1762, 1764 og 1769. Pedersen (1998: 9) forteller at Henric var styrmann i det Asiatiske Kompagni, og at han fikk borgerbrev som skipper 28. april 1773. De relativt lange tidsspennene mellom Henrics barn må komme av at han ofte var på lange sjøreiser til Asia. På denne tiden kunne slike reiser være svært farefulle; Suez-kanalen fantes ikke, og for å nå Asia måtte man seile Atlanterhavet på langs og runde sørspissen av Afrika. En slik ferd kunne ta mange måneder.

På 1770-tallet flyttet Henric fokuset vestover. I 1779 førte han fregatten «Postillionen» til Guinea (datidens navn på Vest-Afrikas sørkyst).³⁶ Dette var i trekanthandelens storhetstid, og det er sannsynlig at «Postillionen» tok med seg slaver videre til Vestindia. I 1781-82 førte Henric Lind en annen fregatt, «Gehejmraad Gregers Juel», til Guinea og Vestindia, på vegne av det Østersøisk-guineiske Handelsselskab.³⁷ Skipet tok med seg 298 slaver fra Guinea – antagelig den danske kolonien Guldkysten (Dansk Guinea) i det nåværende Ghana – hvorav 186 overlevde overfarten over Atlanterhavet.³⁸ Henric var med andre ord slaveskipkaptein.

Allerede tidlig på 1760-tallet hadde Henric nære venner som seilte på Vestindia.ⁱⁱ Ved Marie Elisabeths dåp i 1762 er en av fadderne en viss skipper Henric Schierning. Henrich (Heinrich) Gregersen Schierning var kaptein på flere lange sjøreiser på 1740-tallet,³⁹ og i 1754 fikk han sjøpass til Dansk Vestindia.⁴⁰ Han kan ha seilt dit i mange år allerede. Henric Lin(d) må utvilsomt ha fått hjelp og råd av Schierning og andre erfarne kontakter da han gjorde sine første reiser til Afrika og Vestindia.

ⁱⁱ Vestindia er et annet navn på Karibien. Danmarks karibiske kolonier var kjent som Dansk Vestindia (på dansk: *Dansk Vestindien*), og inkluderte øyene St Croix, St Thomas og St Jan. Øyene tilhører i dag USA og heter United States Virgin Islands.

Henric var en aktiv slaveskipper, men den utvilsomt største slavehandleren i familien Lind var sønnen Jens, som fulgte i sin fars fotspor og bestod sin skippereksamen⁴¹ 15. april 1783. Rundt 1787 ble han eier av brigantinen «Haabet». Det er nok samme skip som den danske forfatteren Mich Vraa forteller om i sin roman *Haabet*, selv om hendelsene og personene i romanen er fiktive. Virkelighetens «Haabet» la ut⁴² på sin første reise under eierskap av Jens Lind i 1787; første destinasjon var Guinea, og deretter gikk turen over Atlanteren til Vestindia. Det var sikkert slaver om bord, men vi vet ikke hvor mange. Den 22. august 1787 hadde «Haabet» avgang fra St Croix, og to dager senere gjorde skipet en kort stopp på St Thomas før det satte kursen mot Europa lastet med sukker. «Haabet» ankom København åtte uker senere, den 17. oktober.

«Haabets» reise fra Vestindia til København er spesielt interessant for oss fordi vår Elisabeth kan ha vært om bord. Vi vet at Elisabeth Lind ikke bodde i fastlands-Danmark 1. juli 1787, ettersom hun mangler i folketellingen som ble avholdt den dato.⁴³ Vi vet også at broren Jens hadde «et aktivt forretnings- og industriliv først i vore kolonier og senere i Københavnsområdet» (Pedersen 1998: 9), noe som tyder på at han bodde i én eller flere danske kolonier som ung mann.⁴⁴ Både Jens og resten av familien Lind ser ut til å mangle i folketellingen 1787, akkurat som Elisabeth.

I 1796 giftet Jens seg med Anthonette Philippine Wrisberg (stavet slik i dåpsoppføringen for hennes eldste sønn, men hos Pedersen [1998: 9] stavet *Anthorinette Philhemine Wrisberg*), som ifølge Pedersen skal ha vært født 1776 på St Croix, og det er nærliggende å tro at han bodde i Vestindia en tid og tok Antonette med seg hjem til Danmark sammen med den afrikansk-ættede gutten Petrus som står oppført som tjener hos ekteparet i København i folketellingen 1801.⁴⁵ Barna til Jens og Antonette ble døpt i Sankt Petri tyske kirke i København mellom 1797 og 1806⁴⁶ (pluss minst ett barn i Vordingborg senere), noe som forteller oss at Jens allerede i 1797 hadde lagt livet i koloniene bak seg.

Elisabeths og Jens' fravær fra folketellingen 1787 kan best forklares med at begge befant seg i Vestindia, muligens sammen med andre familiemedlemmer, og ettersom «Haabets» reise i 1787 er Jens Linds eneste kjente sjøreise på 1780-tallet som skipsreder (den neste vi vet om fant sted ti år senere, i 1797-98), virker det sannsynlig at Elisabeth kom hjem til Danmark på nettopp «Haabet», med ankomst i København 17. oktober 1787. Dette gir også Elisabeth mer enn god nok tidsmargin før vielsen med Claus Nieuwejaar i København 20. august 1789. Årsaken til at Jens Lind ikke selv var forlover ved bryllupet *kan* ha vært at han fremdeles befant seg i utlandet.

Etter å ha flyttet hjem til København fortsatte Jens som slaveskipsreder med base i Christianshavn.⁴⁷ I 1797 og 1800 sendte han skipet «Albertine Wilhelmine» til Vestindia med 166 overlevende slaver på den første reisen og 139 på den andre. I 1801, 1803 og 1804 sendte han «Martha Magdalena»ⁱⁱⁱ med henholdsvis 137, 176 og 176 slaver ved ankomst i Vestindia. I 1803 sendte han «Kronprinsesse Maria» med 409 slaver ved ankomst, samt «Experiment»

ⁱⁱⁱ En *Clemen Jensen Lind* tok skippereksamen 5. april 1786 og var kaptein på «Martha Magdalena» i 1798 og 1800. Denne Clemen – som døde enten i 1800 eller 1805 – kan være identisk med Jens' bror, Henrics sønn Clemens Lind; patronymet Jensen er i så fall feil. Ifølge *Skippere.dk* var Clemen Jensen Lind 20 år da han tok eksamen, noe som stemmer omtrent med vår Clemens Linds fødselsår 1769. Kilder: https://sortefortid.dk/uf/90000_99999/95418/127ec08ae5a9ad13c9bc38bb169ee97e.docx ; <http://www.skippere.dk/index.php?site=relation3&&var=3867> (begge 14.10.2018)

med 143. I 1805 sendte han «Nicoline» med 302 slaver, og i 1806 sendte Jens Lind sitt siste slaveskip, «Christiansborg», med 133 slaver ved ankomst.

Til sammen var Jens Lind direkte ansvarlig for å ha fraktet 1781 dokumenterte slaver fra Afrika til Vestindia. I tillegg må det ha vært et ukjent antall slaver på «Haabet» i 1787, så det totale antallet slaver transportert av Jens Lind er antagelig godt over 1800 personer, kanskje så mange som to tusen – *og da har vi kun telt de som overlevde reisen*. Det er også verdt å bite seg merke i at dette tallet utelukkende omfatter Jens Linds slavehandel som *skipseier*; vi har ikke noe anslag på hvor mange slaver han kan ha vært med på å frakte over Atlanterhavet som kaptein på slaveskip eid av andre.

Danske myndigheter utstedte forbud mot slavehandel gjennom den såkalte *Forordning om negerhandelen* av 16. mars 1792. Aarhus Universitets informasjonsside om Danmarks historie forteller følgende:

To aspekter gjorde sig især gældende i disse overvejelser omkring slavehandelen, dels et moralsk og dels et økonomisk. I kraft af oplysningstidens nye opfattelse af mennesket, dets frihed og rettigheder, var mange begyndt at sætte spørgsmålstegn ved det anstændige i denne menneskehandel.

For Danmarks vedkommende var det bærende argument for at afskaffe slavehandelen imidlertid først og fremmest økonomisk. [...] [D]et blev i Danmark korrekt formodet, at England var på vej til en ophævelse af sin slavehandel (dette skete i 1807), hvilket ville påvirke de øvrige slavehandlende stater. [...] I et økonomisk perspektiv var flere i Danmark desuden begyndt at tvivle på, om det overhovedet var profitabelt at sende slaverne den lange vej tværs over Atlanterhavet. De tænkte sig i stedet, at en bedre løsning måtte være at gøre De Vestindiske Øer selvforsynende med slaver, så man helt undgik yderligere import fra Afrika i fremtiden.⁴⁸

Én ting er særlig viktig å understreke: Forordningen av 1792 forbød kun *slavehandel*, ikke slaveri som system (dette ble først opphevet i 1848). Man lot i tillegg loven tre i kraft først ti år senere, i 1803, og i mellomtiden økte intensiteten i slavehandelen betydelig. Jens Lind var, som vi vet, svært aktiv i denne perioden. Slavehandlerne og slaveeierne hadde den danske statens velsignelse og støtte:

Samtidig sørgede man dog for, ved først at lade loven træde i kraft ti år senere i 1803, at der i mellemtiden var rigeligt med tid for de danske plantageejere til at anskaffe sig så mange slaver, der krævedes for at blive selvforsynende. Til dette formål var staten endog villig til at yde billige lån til de plantageejere, som måtte have brug for det, og samtidigt gav man også præmier for hver indført slave og ekstra store præmier for de kvindelige slaver, idet de var de vigtigste i reproduktionen. Disse tiltag resulterede derfor efterfølgende i en øget slavehandel indtil 1803. (*Ibid.*)

I 1803 var det imidlertid slutt; fra nå av var slavehandel ulovlig. Dette betød imidlertid ikke at slavehandelen opphørte. Jens Lind var en av dem som valgte å fortsette å frakte slavebundne mennesker over Atlanterhavet til tross for forbudet. Han gjorde seg med andre ord til lovbrøyer i profittens navn. Slaverne *skulle* frem! Fra 1803 til 1806 sendte Jens fire skipslaster med totalt 987 overlevende slaver til Vestindia, noe som utgjør omtrent halvparten av Jens' totale kjente slavefrakt som skipseier.

Jens Lind tjente seg velstående på slavehandelen, og rettet etter hvert blikket mot nye geskjefter. I 1802 begynte han med bryggerivirksomhet i København, og han fikk borgerbrev som brygger i 1806. Jens var også medeier av en dampmaskin for melmaling i Christianshavn. Pedersen (1998: 10) forteller at den tidligere slavehandleren var «kendt for at anvende egne midler til investering i almennyttige formål»! I 1802 brukte Jens noe av opptjeningen sin på å kjøpe de Islinske gods (Pedersen 1998: 9), deriblant herregården

Iselingen.⁴⁹ Disse solgte han videre i 1804. I 1808 kjøpte han Hulemose Mølle i Vordingborg og innrettet den med papirfabrikk, oljemølle og såpefabrikk (Pedersen 1998: 9). I 1813 ble han tildelt Ridderkorset av kong Frederik den sjette.

Den 12. november 1821 døde Jens Lind på Hulemose,⁵⁰ og han ble begravet⁵¹ på Vordingborg kirkegård seks dager senere. Han ble ikke spesielt gammel – bare 57 år – men hadde rukket å opparbeide seg så mange titler at presten måtte bruke fire linjer i kirkeboken på å få med alle sammen:

Forhenværende Skibscaptain og Grosserer i Kjøbenhavn, ligesaa Eier af Hulemose værker i Vordingborg sogn. Ridder af Dannebrogen.

Jens Linds familie fortsatte å dyrke tette bånd til de danske kolonier. Hans eldste sønn, Heinrich Gerhard Lind (1797-1833), bosatte seg på Guldkysten (Dansk Guinea) i det nåværende Ghana, hvor han den 28. juli 1828 tiltrådte som guvernør på interimbestalling.⁵² Guvernørposisjonen hadde han frem til 27. januar 1831. To år senere ble han guvernør nok en gang, fra 4. desember 1832 frem til han døde den 21. juli 1833. Heinrich Gerhard Lind var fetter av min tipp-tipp-tipp-tipp-oldemor Marie Elisabeth Nieuwejaar, så dette er fremdeles nær familie.

Heinrich Gerhard Lind startet en kaffeplantasje ved Akwapim som han senere solgte til staten. Plantasjen, som fikk navnet *Plantage Frederiksgave*, eksisterer fremdeles som *Frederiksgave Museum of Slavery and Plantation Lifeways*.⁵³ Den 7. august 1831, midt mellom Linds to perioder som guvernør, ble det undertegnet en endelig fredsavtale mellom Danmark og Ashanti-folket som hadde krigen intenst mot de europeiske kystkoloniene i mange år. I 1836, bare tre år etter Heinrich Gerhard Linds død, ankom Wulff Joseph Wulff (1809-1842) til Guldkysten. Filmen *Guldkysten* er basert på Wulffs liv, og viser forholdene i kolonien slik de må ha vært også på Linds tid.

Elisabeth, slavene og vi

Midt under Jens Linds mest intense periode som slavehandler, entreprenør og godseier satt storesøsteren hans, min tipp-tipp-tipp-tipp-tipp-oldemor Elisabeth, som velstående madam i Bergen med ektemann, tjenere og en voksende barneflokk. I hvilken grad var ekteparet Nieuwejaar involvert i Lind-familiens slavehandel, som på dette tidspunktet må kunne sies å ha blitt et slags familieforetak? Det finnes kanskje sjøfartskilder i Bergen som kan fortelle oss om det fantes noe samarbeid mellom kaptein Claus Nieuwejaar og hans svoger Jens Lind, men en undersøkelse av slike kilder ligger utenfor omfanget av denne artikkelen. Vel så interessant er det å reflektere over hva slags tanker Elisabeth kan ha gjort seg om slavehandelen, forbudet av 1803, og brorens lovbrudd. Hvordan kan det egentlig ha vært å vokse opp i en slavehandlerfamilie? Hva slags syn hadde Elisabeth på mennesker fra Afrika? Støttet hun slaveriet som institusjon? Flyttet hun kanskje til Norge for å distansere seg fra det faren og broren holdt på med? Det er lett å se for seg at en slavehandlerdatter kan ha utviklet en avstumpet samvittighet overfor sine mørkhudede medmennesker, men kanskje var det annerledes. Virkeligheten er sjelden svart-hvit, og samme hvordan det var fatt, så må livet ha vært temmelig komplisert for min stammor Elisabeth Lind.

De fleste av oss ønsker vel helst å være etterkommere av gode mennesker. Å finne ut at jeg stammer fra et helt lite dynasti av slavehandlere var både overraskende og sjokkerende – tenk at *mine folk* var direkte ansvarlige for den systematiske undertrykkelsen og

umenneskeligjøringen av uskyldige afrikanere som fremdeles preger slavenes etterkommere den dag i dag! Likevel føler jeg en sterk forbindelse til Elisabeth, Jens og Henric, og glede over endelig å ha funnet denne manglende puslespillbiten i vår families historie. Tross alt er det bedre å vite enn å spekulere og anta, og fortidens slavehandlere må jo være *noens* forfedre og slektninger, så hvorfor ikke mine? Koblingen til slavehandelens grusomheter har også fått meg til å reflektere rundt min egen plass i historien, og ikke minst rundt hva det vil si å være norsk. Mange nordmenn har en tendens til å anta at slaveri og slavehandel var noe som skjedde andre steder i verden, noe fjernt og eksotisk som aldri vedkom deres egne forfedre i det kalde, fredelige nord. Elisabeth Lind viser oss at historien er langt mindre rosenrød enn mange tror, og jeg håper og tror at hennes historie vil kunne inspirere nordmenn til dypere refleksjon omkring de mørkeste delene av dansk-norsk historie.

Tanker videre

Det at både Henric Jensen Lin(d) og hans (mulige) bror Jens ble langveisfarende skipskapteiner tyder på at sjøfart – og kanskje også slavehandel – allerede var en tradisjon i familien Lind da brødrene kom til verden. Antagelig var de født på 1730-tallet (Jens muligens noe tidligere). Deres far Jens Lind må da ha vært født tidlig på 1700-tallet eller på slutten av 1600-tallet. Var han også sjømann? Hvor seilte han i så fall? Hvor var Henric og Jens født? Kan familien ha hatt slektsbånd til Vestindia og/eller Guldkysten? Det fantes en familie Lind i Dansk Vestindia på 1700-tallet, etterkommere av københavneren Salomons (Salomon?) Lind som ble sendt til St Thomas som dommer i 1733.⁵⁴ Hans sønn Benjamin (trolig født i København ca. 1733, og død 1794) har mange etterkommere både i Karibien og Europa.

Eller kanskje det var *konene* til Henric og Jens – Anna Dorethea og Mette Catharina – som hadde forbindelser til koloniene? De var begge Olufsdøtre (eller Olsdøtre, som betyr det samme: Døtre av Ole eller Oluf), og kan kanskje ha vært søstre. Annas pikenavn ser ut til å ha vært Lind, og kanskje var *hun* i slekt – nært eller fjernt – med Lind-familien i Dansk Vestindia. Det kan naturligvis også tenkes at det ikke finnes noen forbindelse mellom disse Lind-familiene i det hele tatt. Forhåpentligvis vil disse spørsmålene kunne besvares i fremtiden gjennom ytterligere grundige undersøkelser av danske og vestindiske kilder.

Stamtre

1. Jens Lin (Lind).

Hadde antagelig to sønner, Henric og Jens, som begge var skipskapteiner.

2. Henric Jensen Lin (Lind), slaveskipkaptein, gift 1761 med Anna Dorethea Olufsdatter Lind.

Foreldre til Marie Elisabeth Lind (1762-1829), Jens Lind (1764-1821) og Clemens Lind (1769-1800/05), alle født i København. Jens var slavehandler og far til Heinrich Gerhard Lind (1797-1833), guvernør på Guldkysten.

3. Marie Elisabeth Lind (1762-1829), gift 1789 med skipskaptein Claus Nieuwejaar (1752-1829)

Elisabeth flyttet til Bergen og ble stammor for Lind-familiens norske grener.

4. Marie Elisabeth Nieuwejaar⁵⁵ (1796-1869), «Elisa», g. 1821 m. Wilhelm Adolf Worsøe (1789-1858)

5. Marie Elisabeth Schultz Worsøe⁵⁶ (1826-1904), g. 1847 m. August Schönbeck Ellefsen (1815-1879)

6. **Ingeborg Walewska Ellefsen**⁵⁷ (1857-1932), gift med Søren Albert Winger (1847-1904)
7. **Maria Birgitte Winger**⁵⁸ (1877-1942), «Maja», g. 1903 m. Nils Emanuel Davidson Lister (1857-1911)
8. **Inge Albert Winger Lister**⁵⁹ (1906-1974), g. 1936 m. Gunvor «Vesla» Cederholm (1915-1989)
9. **Miriam's farmor** (nålevende)
10. **Miriam's far** (nålevende)
11. **Miriam Aurora Hammeren Pedersen** (f. 1990)

Bibliografi

Hans Peder Pedersen: Noter vedrørende papirfabrikker på Hulemose Værker og Nyraad Grund ved Vordingborg i første halvdel af 1800-tallet, i *Nordisk Papperhistorisk Tidsskrift* 2/98, 8-21. URL: http://www.nph.nu/npht_1998_2.pdf (hentet 14.10.2018)

Noter

¹ <https://www.danishfamilysearch.dk/sogn659/churchbook/source136097/opslag14771307> (12.10.2018)

² <http://community.fortunecity.ws/victorian/carmelita/31/50.html> (12.10.2018)

³ Jeg har kun sekundærkilder for dette:

<http://community.fortunecity.ws/victorian/carmelita/31/50.html> (13.10.2018)

⁴ <https://media.digitalarkivet.no/view/8636/19> (12.10.2018)

⁵ <https://media.digitalarkivet.no/view/8636/38> (13.10.2018)

⁶ <https://media.digitalarkivet.no/view/8636/62> (13.10.2018)

⁷ <https://media.digitalarkivet.no/view/8636/86> (12.10.2018)

⁸ <https://media.digitalarkivet.no/view/8636/113> (13.10.2018)

⁹ <https://media.digitalarkivet.no/view/8636/142> (13.10.2018)

¹⁰ <https://media.digitalarkivet.no/view/8636/175> (13.10.2018)

¹¹ <https://media.digitalarkivet.no/view/8639/131> (13.10.2018). Ifølge

<http://community.fortunecity.ws/victorian/carmelita/31/114.html> var det en dødfødt sønn, men i originalkilden står det tydelig at det var et *pigebarn*.

¹² <https://www.digitalarkivet.no/census/person/pf01058390012535> (12.10.2018)

¹³ <https://media.digitalarkivet.no/view/8639/154> (13.10.2018)

¹⁴ <https://media.digitalarkivet.no/view/8643/570> (13.10.2018)

¹⁵ <https://media.digitalarkivet.no/view/23995/80> (12.10.2018)

¹⁶ <https://media.digitalarkivet.no/view/8643/569> (13.10.2018)

¹⁷ <https://media.digitalarkivet.no/view/24009/238> (12.10.2018)

¹⁸ <http://community.fortunecity.ws/victorian/carmelita/31/52.html> (12.10.2018)

¹⁹ Se for eksempel: <http://boye.slektsweb.no/individual.php?pid=I3620&ged=boye.ged> ;

<https://www.geni.com/people/Elisabeth-Nieuwejaar/6000000019556954385> ; <http://www.xn-familiertter-2jb.no/2/3767.html> ; (alle 12.10.2018)

²⁰ <http://www.mortenclausen.dk/GEDHT/fam122xx/fam12240.htm> (12.10.2018)

²¹ <http://www.jmarcussen.dk/maritim/mart/lexref/rederier/vogel.html> ;

http://sortefortid.dk/uf/90000_99999/95418/596531272840a13173d6ef00b77e5f9c.docx (begge 12.10.2018)

---

²² https://sortefortid.dk/uf/90000_99999/95418/15f6230d1ab03cb1972922b996c552b3.docx
(12.10.2018)

²³ En Frantz Henrich Vogel gifter seg i Trinitatis i 1758 med en Anne Lind, så båndene mellom disse to familiene ser ut til å være gamle og sterke. <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=17119259#157751,26473960> (12.10.2018)

²⁴ <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=17119855#158808,26681081>
(11.10.2018)

²⁵ <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=17119855#158808,26681111>
(11.10.2018)

²⁶ *Lin* og *Lind* er åpenbart ulike stavemåter av samme navn.

²⁷ <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=17118447#156144,26146628>
(11.10.2018)

²⁸ *Heinrich* må enten være (a) et mellomnavn Jens har tatt til seg, eller (b) en variant av «Henriksen».

²⁹ <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=17119855#158824,26683846>
(11.10.2018)

³⁰ <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=17119855#158808,26681066>
(11.10.2018)

³¹ Det ser ikke ut til at Marie Elisabeth Lind dør som spedbarn i perioden 1762 t.o.m. 1764.

³² Dåp i Meråker 1849: <https://media.digitalarkivet.no/view/2463/77> (14.10.2018)

³³ Kan hun være en søster av Henrics kone Anna Dorethea Ol(uf)sdatter?

³⁴ <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=17119855#158831,26684669>
(11.10.2018)

³⁵ <http://navigocorpus.org/Corpus/Harbour?ID=A0816635> (11.10.2018)

³⁶ <http://www.jmarcussen.dk/maritim/skibsliste/side.php?id=9702> (11.10.2018)

³⁷ <http://www.jmarcussen.dk/maritim/skibsliste/side.php?id=10034> (11.10.2018)

³⁸ https://sortefortid.dk/uf/90000_99999/95418/00ac53c51b952a78df3e3ef8be5abcd1.docx
(11.10.2018)

³⁹ <http://navigocorpus.org/Corpus/Harbour?ID=A0816635> (11.10.2018)

⁴⁰ <https://www.dis-danmark.dk/forum/read.php?1,286452,286654> (11.10.2018)

⁴¹ <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=19981607#272670,52010526>
(11.10.2018)

⁴²

<http://ddb.byhistorie.dk/skibsfart1787/destination.aspx?destinationID=512&hjemhavnID=292>
(13.10.2018)

⁴³ Jeg har lett grundig etter henne, både alene og med hjelp fra den danske slektsforskeren Tanja Bentsdatter Nathansen.

⁴⁴ Jeg har dessverre ikke funnet noen spor av Jens eller andre medlemmer av denne Lind-familien i kilder fra Dansk Vestindia, men kirkebøkene derfra er til tider svært vanskelige å lese, og vi vet heller ikke sikkert hvilken øy (eller hvilke øyer) Jens kan ha bodd på. Det *kan* også hende at Jens ikke bodde i Vestindia, men derimot på Guldkysten (Ghana), hvor Antonettes sannsynlige slektning Johan Peter Wrisberg var guvernør. I så fall kan naturligvis også Elisabeth ha bodd på Guldkysten og ikke i Vestindia.

⁴⁵ <https://www.danishfamilysearch.dk/sogn2879/census1801/opslag6128404> (11.10.2018)

⁴⁶ <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=17118447#156132,26143826> ;
<https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=17118447#156132,26143873> ;
<https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=17118447#156132,26143900> ;
<https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=17118447#156132,26143922> ;

<https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=17118447#156132,26143986> (alle hentet 11.10.2018)

⁴⁷ https://sortefortid.dk/uf/90000_99999/95418/15f6230d1ab03cb1972922b996c552b3.docx (12.10.2018)

⁴⁸ <http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/forordning-om-negerhandelen-1792/> (13.10.2018)

⁴⁹ <http://www.danskeherregaarde.dk/manorholder/i/iselingen/ejerhistorie.aspx> (13.10.2018)

⁵⁰ Ikke 11. november som Pedersen (1998: 11) hevder.

⁵¹ <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=17119875#206703,39246502> (13.10.2018)

⁵² <http://www.jmarcussen.dk/historie/hart/rejser/guinea/guineahist.html> (14.10.2018)

⁵³ <https://natmus.dk/historisk-viden/forskning/forskningsprojekter/ghana-initiativet/frederiksgave-projektet/> (14.10.2018)

⁵⁴ <http://www.worldcat.org/identities/lccn-nr90001297/> (13.10.2018)

⁵⁵ Dâp: <https://media.digitalarkivet.no/view/8636/86> ; Vielse, Domkirken i Bergen 26.9.1821: <https://media.digitalarkivet.no/view/8641/151>; Om paret og deres sønn i *Norsk Forfatter-Lexikon 1814-1880*, sjette bind, U-Ø: <http://runeberg.org/halvforf/6/0693.html> ; Begravelse 1869 («Elise Worsøe»): <https://media.digitalarkivet.no/view/2343/383> ; Privat nettside 1: <http://www.sveaas.net/getperson.php?personID=I86339&tree=tree1> ; Privat nettside 2: <http://jfaasen.com/slekt/individual.php?pid=I9722&ged=jfaasen> (alle 14.10.2018)

⁵⁶ Dâp: Har problemer med å finne den, men fødselsdato kommer fra Gabriel Wilhelm Kielland: *Stamtavle over familien Kielland*

(<http://www.ofstad.info/d0058/g0000057.html#I112549>). Vielse i Trondheim 1847:

<https://media.digitalarkivet.no/view/2340/196> ; Eldste sønns dåp 1848 («frue Elisa Worsøe» må være mormoren, Marie Elisabeth f. Nieuwejaar):

<https://media.digitalarkivet.no/view/2463/58> ; Datters dåp 1849:

<https://media.digitalarkivet.no/view/2463/77> ; Folketelling 1865:

<http://digitalarkivet.arkivverket.no/ft/person/pf01038310013097> ; Debatt om hennes familie på Digitalarkivets brukerforum: <https://forum.arkivverket.no/topic/139721-54301-marie-elisabeth-schultz-gm-august-sch%C3%B6nbeck-ellefsen/> (alle 14.10.2018)

⁵⁷ Folketelling 1865: <http://digitalarkivet.arkivverket.no/ft/person/pf01038310013097> ;

Folketelling 1900: <https://www.digitalarkivet.no/census/person/pf01037482002174> (begge 14.10.2018)

⁵⁸ Folketelling 1900: <http://digitalarkivet.arkivverket.no/ft/person/pf01036995000319> ;

Vielse:

http://www.arkivverket.no/URN:kb_read?idx_kildeid=22804&idx_id=22804&uid=ny&idx_s ide=-244 ; Debatt om hennes familie på Digitalarkivets brukerforum:

<https://forum.arkivverket.no/topic/124885-39393-sokneprest-s%C3%B8ren-albert-wingers-familie/> (alle 14.10.2018)

⁵⁹ Dâp:

http://www.arkivverket.no/URN:kb_read?idx_kildeid=22804&idx_id=22804&uid=ny&idx_s ide=-38 ; Folketelling 1910: <http://digitalarkivet.arkivverket.no/ft/person/pf01036372009812>

(begge 14.10.2018)